

Gebruiksaanwijzing bij deze methode

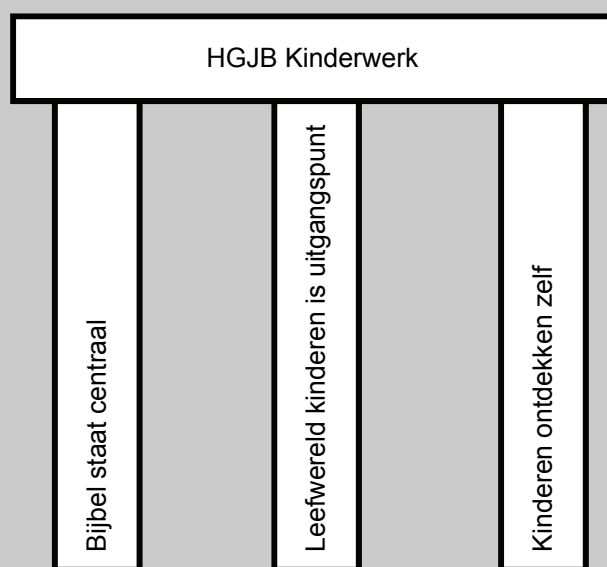
Een map vol kinderwerkprogramma's! Dát is makkelijk – je hoeft alleen maar te doen wat er staat... Inderdaad, zo is het wel een beetje. Je zult alleen wél merken dat de programma's niet bedoeld zijn om luie kinderwerkers te kweken. Ze willen je juist in beweging zetten om actief aan de slag te gaan met kinderen. Vandaar dit katern 'Gebruiksaanwijzing bij deze methode' – over hoe het zo ongeveer werkt.

Vooraf nog even dit: er valt over dit onderwerp veel méér te zeggen dan hieronder staat beschreven. De HGJB geeft dan ook regelmatig uitgebreide toerusting over het werken met de programma's van deze map en over het werken met kinderen in het algemeen (wie is het kind, visie op kinderwerk, leidinggeven, enzovoorts). Voor meer informatie hierover zie www.hgjb.nl.



1. Basisprincipes

De programma's in deze map zijn niet zómaar programma's. Er liggen een paar belangrijke principes aan ten grondslag. Om de programma's te begrijpen, is het daarom belangrijk dat je je deze principes eigen maakt.



1.1 De Bijbel staat centraal

Wat is er mooier dan kinderen te laten ontdekken wat geloven inhoudt en kinderen te leren en te laten oefenen hoe zij Jezus mogen volgen? Het is het diepste verlangen achter de programma's van deze map: kinderen helpen in de navolging van Jezus. Daarom is de Bijbel onmisbaar voor ons kinderwerk.

In de Bijbel maakt God zichzelf bekend – wie Hij is, wat Hij gedaan heeft, hoe Hij met ons wil omgaan, enzovoorts. Door de Bijbel wil God ons vooral tot een persoonlijke ontmoeting brengen met Zijn Zoon, de Heere Jezus Christus. Want alleen door geloof in Jezus is er redding, genezing, vrede, zekerheid, eeuwig leven! Dat geldt voor kinderen net zo goed als voor ieder ander. Daarom moeten we hen in aanraking brengen met de Bijbel.

Dat is natuurlijk makkelijker gezegd dan gedaan. Het is geen eenvoudige opdracht de Bijbel dichtbij kinderen te brengen. Het zal steeds een uitdaging zijn om de betekenis aan hen duidelijk te maken. Voor veel kinderen is de Bijbel een moeilijk boek. De programma's in deze map zijn een hulpmiddel om de Bijbel dichtbij kinderen te brengen. De Bijbelverhalen zijn zo omschreven dat het niet een verhaal uit 'andere tijden' blijft, maar dichtbij de kinderen wordt gebracht. In de bijbelstudies leren de kinderen op hun niveau de Bijbel te lezen en toe te passen in hun leven. De Bijbel heeft een centrale plek in het kinderwerk.

1.2 De leefwereld van kinderen is beginpunt

Terwijl de Bijbel het *principiële* uitgangspunt vormt voor deze kinderwerkprogramma's, is de leefwereld van de kinderen het *methodische* (of praktische) uitgangspunt. Dat wil zeggen: we brengen niet zomaar een bijbels thema of bijbelgedeelte in, maar gaan eerst na waar de kinderen zitten. Hoe leeft het onderwerp bij hen, welke vragen hebben ze erover, waar hebben ze hulp nodig? De introducties van de programma's zijn daarom heel belangrijk. Die laten zien dat (en hoe) het thema in de leefwereld van kinderen speelt. Vóórdat we gaan kijken wat de Bijbel te zeggen heeft, weten kinderen dus: het gaat tijdens dit programma ook over mij en om dingen die in mijn leven spelen.

Verder speelt de leefwereld van de kinderen ook een heel belangrijke rol in de manier waarop we kinderen aanspreken. Want vóór alles moet het kinderwerk een plek zijn waar kinderen zich thuis voelen en waar hún taal gesproken wordt. Alleen zó houd je de kinderen betrokken bij je programma. Vaart en variatie zijn nodig om desinteresse te voorkomen ('het zal allemaal wel') en om nieuwsgierigheid op te roepen ('wat krijgen we nu weer?'). Kortom, zorg ervoor dat je programma's niet gaan lijden aan een hoge mate van voorspelbaarheid...

Beginnen bij de leefwereld van de kinderen is trouwens niet alleen een methodische of praktische kwestie, met als reden: dan werkt het beter. Er zit ook een principiële kant aan. Als Jezus er zóveel voor overhad om mensen op hun eigen plek te ontmoeten, mogen en moeten ook wij de kinderen ontmoeten in hun eigen leefwereld.

1.3 Kinderen ontdekken zélf!

Er wordt wel gezegd dat mensen 10% onthouden van wat ze horen, 50% van wat ze horen en zien, 75% van wat ze zelf zeggen en 90% van wat ze zelf doen! Daarmee is het derde principe gegeven achter de programma's in deze map. Het gaat er vooral om dat kinderen zelf actief aan de slag gaan. Geen programma's waarbij de kinderen stilzitten en alleen maar hoeven te luisteren, maar vooral werkvormen waarmee ze zélf (en met elkaar) ontdekken wat God hen via Zijn Woord wil zeggen.

Dat doet niks af van het principe dat de Bijbel vraagt om een luisterhouding. Het blijft onverminderd waar dat het geloof uit het

gehoor is. Maar waar het om gaat, is dat kinderen *zelf* en *rechtstreeks* (= actief) leren luisteren naar het Woord. Het belangrijkste is niet wat jij als leidinggevende aan hen kwijt wilt, maar wat God zelf hen door Zijn Woord wil zeggen. Het mag dus tot een persoonlijke ontmoeting komen tussen het kind en de Bijbel, waarin het kind zelf actief betrokken is. Jouw enige (!) taak is het organiseren van deze ontmoeting.

2. Persoonlijke voorbereiding

Wil je een goed clubuur hebben, dan is het belangrijk dat je zelf goed in het onderwerp zit en er persoonlijk over nagedacht hebt. De programma's in de map HGJB-Kinderwerk lijken kant-en-klaar. Toch zijn ze dat niet: je moet er zelf mee aan de slag om er steeds weer *jouw* programma van te maken, dat specifiek geschikt is voor *jouw* groep. Het kinderwerk valt of staat met de persoonlijke voorbereiding. Die begint met het doornemen van de *Gebruiksaanwijzing* waarmee elk programma opent. Neem daar ruimschoots de tijd voor. In onderstaande toelichting wordt steeds verwezen naar onderdelen uit de programma's van deze map. Voor de duidelijkheid is het handig om er bij het lezen een programma naast te leggen.

2.1 Beginsituatie kinderen

In het onderdeel *Beginsituatie kinderen* staat omschreven hoe het thema van dit programma leeft onder kinderen: hoe ze erover denken, welke ervaring ze ermee hebben, enzovoorts. Dit onderdeel vormt de basis onder het programma (zie 1.2 over het principe van de leefwereld als beginpunt). Sta als leidinggevende even stil bij 'waar kinderen zitten' in relatie tot het betreffende bijbelgedeelte of onderwerp. Het is een algemene beschrijving, die je voor je eigen kinderen nog wat specifieker kunt maken. Daarom is het goed om voor jezelf even na te denken over onderstaande vragen:

- Herken ik deze omschrijving in mijn groep? Zo niet, hoe zou ik de beginsituatie van mijn kinderen dan omschrijven?
- Zijn er in de afgelopen periode dingen gebeurd die te maken



Gebruiksaanwijzing bij deze methode

hebben met het thema van dit programma?

- Zijn er kinderen voor wie dit thema speciale betekenis heeft of voor wie het extra gevoelig ligt?

Antwoorden op deze vragen zijn van belang bij de keuzes die je maakt als je je programma gaat samenstellen (zie hoofdstuk 3).

2.2. Inhoud

Het onderdeel *Inhoud* geeft aan welke richting we met het thema op willen en waarom. Voor zover nodig wordt hier ook meer achtergrondinformatie over het onderwerp gegeven. De keuzes van het *Bijbelgedeelte* en de *Doelstelling* komen daaruit voort. Goed om daar dus uitgebreid kennis van te nemen.

2.3 Doelstelling

Goed kinderenwerk gaat verder dan 'praten over...'. Daarom wordt bij ieder programma een concrete doelstellingen geformuleerd: wat willen we hiermee bereiken, waarin willen we kinderen laten groeien? We onderscheiden:

- Een hoofddoel (verstand) – wat gaan de kinderen leren?
- Een hartdoel (ervaren) – wat betekent dit voor het leven van de kinderen?
- Een handendoel (doen) – wat kunnen ze hiermee gaan doen?

Deze doelen vormen een rode draad door elk programma heen. Door de vier onderdelen van elk programma (introductie, de Bijbel open, verwerking en afronding) te doorlopen, leren je kinderen over God en kunnen ze dat ook toepassen in hun eigen leven.

Het is goed om jezelf na afloop van een programma nog eens af te vragen: heb ik deze doelstelling bereikt?

2.4 Bijbelgedeelte

Let vooral ook op het bijbelgedeelte. Voordat je het programma gaat voorbereiden, is het goed om daar zelf een keer doorheen te gaan door middel van een persoonlijke bijbelstudie. Geef God de gelegenheid om door dit bijbelgedeelte ook tot jou persoonlijk te spreken! In het onderdeel *Aantekeningen bij het bijbelgedeelte*

lees je achtergrondinformatie en staan aantekeningen bij de tekst.

Bedenk trouwens dat het bijbelgedeelte is gekozen met het oog op één bepaald thema. Het is heel goed mogelijk dat er in het bijbelgedeelte nog andere thema's zitten die in het programma niet aan de orde komen. Probeer je in dat geval toch te concentreren op het thema van het programma.

2.5 Denkduwtjes

Als leidinggevende – al ben je misschien zelf nog (redelijk) jong – ben je een identificatiefiguur. Je bent voor kinderen een voorbeeld – in positieve of negatieve zin. Als het goed is, laat je dus in je eigen leven zien wat het betekent om christen te zijn en Jezus te volgen. Dat geldt zeker ook voor de onderwerpen die je met je kinderen behandelt. Je kunt het niet maken om te praten 'over', zonder dat je laat merken hoe je er zelf mee omgaat. Want: de Bijbel gaat voor de kinderen pas écht leven als ze merken dat het jou ook wat doet! Betekent dit dat je een perfecte christen moet zijn? Nee, het betekent vooral dat je eerlijk bent. Vertel het gerust dat je óók moeite hebt met bepaalde dingen. Als je tegelijkertijd maar laat merken dat het je verlangen is om hierin Gods wil te zoeken.

Om je steeds weer bewust te maken van je rol als identificatiefiguur, staan er bij elk programma een aantal vragen en opmerkingen: *Denkduwtjes*. Deze denkduwtjes stimuleren je om na te denken over de betekenis die het thema voor jezelf heeft. Dat bevordert je persoonlijke betrokkenheid bij het programma én bij de kinderen! Zeker weten dat het te merken zal zijn als je hierover hebt nagedacht! Enne, vergeet in de voorbereiding ook niet te bidden voor jouw kinderen!

2.6 Opmerkingen vooraf


Als er bij het programma tips zijn voor de uitvoering en/of bijzonderheden die de aandacht verdienen, worden deze vermeld onder het kopje *Opmerkingen vooraf*. Het is belangrijk hier kennis van te nemen en bewust na te denken hoe je dit binnen het kinderenwerk een plek kunt geven. Als een programma deel uitmaakt van een serie, staat dat bij dit kopje vermeldt.

3. Samenstellen van het programma

De doelstelling van je programma bereik je niet zomaar. De weg ernaar toe bestaat uit een aantal *stappen* die je heel bewust met je kinderen neemt. In de methode van deze map HGJB-Kinderenwerk komen deze stappen terug in een totaalprogramma, gebaseerd op de basisprincipes uit hoofdstuk 1. Voor jou komt het erop aan om steeds –stap voor stap- zo'n totaalprogramma voor je groep samen te stellen. Enerzijds is het belangrijk dat je daarbij de stappen uit dit programma volgt, anderzijds moet je binnen elke stap ook steeds weer je eigen keuzes maken. Voor elke stap biedt dit programma namelijk verschillende mogelijkheden. Om daaruit te kiezen, kun je gebruik maken van het schema *Programmaonderdelen*.

3.1 Een totaalprogramma

Een totaalprogramma bestaat standaard uit vier onderdelen: introductie, Bijbel open, verwerking en afronding. Deze zijn als afzonderlijke categorieën aangegeven in het schema *Programmaonderdelen*. Het is de bedoeling dat je uit elke categorie (minstens) één werkvorm kiest.


 **Introductie** – Met de introductie maken de kinderen op speelse wijze kennis met het thema. Tijdens de introductie denken kinderen er over na welke rol het thema speelt in hun eigen leefwereld. Dat motiveert de kinderen om over het thema door te denken. Bij dit onderdeel worden nog geen antwoorden gegeven, er worden vooral vragen opgeroepen.


Evie en Evert zijn een vast onderdeel in de introductie. Ze zijn elke week te gast om door middel van hun belevenissen het onderwerp te introduceren. Je kunt er een poppenspel van maken of een rollenspel.

- Poppenspel: misschien heb je nog poppenkast- of andere geschikte poppen liggen, als het maar twee kinderen voorstellen. Je kunt ook poppen bestellen via de website van kinderwerk Timotheüs (www.kinderwerktimotheus.nl) of zelf poppen (laten) maken.
- Rollenspel: twee leidinggevenden spelen de rollen van Evie

en Evert. Het is leuk om steeds vaste verkleedkleden te gebruiken, bijvoorbeeld staartjes voor Evie en een pet voor Evert. Je kunt op een gegeven moment ook kinderen inschakelen bij dit rollenspel!

 **Bijbel open** – Kinderen ontdekken wat God hen in de Bijbel te zeggen heeft. Voor de jongere kinderen is dat een vertelling. In de programma's wordt aangegeven hoe je met het verhaal kunt beginnen. Daarna volgen een aantal kernzinnen. Er wordt tot slot omschreven hoe je het verhaal af kunt ronden. In het programma staan suggesties om na het verhaal met kinderen in gesprek te gaan. De oudere kinderen doen middels een werkvorm zelf ontdekkingen in de Bijbel. Het onderdeel 'bijbelstudie' geeft handvatten waarmee kinderen zelf aan de slag kunnen. In de bijbelstudies wordt gewerkt met wisselende werkvormen. De kinderen maken kennis met de Bijbel. Door middel van vragen en opdrachten ontdekken de kinderen wat God door Zijn Woord tot hen zegt. Kinderen worden uitgedaagd om de boodschap van de Bijbel door te vertellen naar hun eigen leven. Verdiep je altijd eerst zelf in het Bijbelgedeelte zodat je de kinderen beter bij de hand kunt nemen.

 **Verwerking** – Dit zijn heel verschillende werkvormen waardoor de kinderen de boodschap van de Bijbel toe passen op hun eigen leven. Dat kan een knutselwerkje zijn, maar ook een 'oefening' van het geleerde in de praktijk: bijvoorbeeld een rollenspel of gespreksvorm. Het doel is dat de bijbelverhalen niet blijven hangen in het hoofd van kinderen alleen, maar zakken naar hun hart en handen. Daarmee is de verwerking een essentieel onderdeel van het programma. Door middel van de verwerking worden de kinderen geholpen om niet te blijven steken in het verstandelijke, maar het geleerde echt toe te passen in hun leven.

 **Afronding** - Een terugblik op het programma, maar vooral een moment om te vieren. De kinderen brengen de dingen die ze geleerd en ervaren hebben bij God, door te bidden, danken of zingen. En soms nemen ze concreet iets mee naar huis: een tastbare herinnering of een voornemen waaraan



Gebruiksaanwijzing bij deze methode

ze thuis aan willen gaan werken.

De vier onderdelen van een programma zijn dus niet maar willekeurig, ze vormen samen één geheel. Als je er één onderdeel uit weghaalt, is je programma 'uit balans'.

3.2 Aankondiging

Als we het hebben over een totaalprogramma, is het goed om nog even afzonderlijk te wijzen op de aankondigingen bij de verschillende werkvormen. En de brug naar het bijbelgedeelte na de introducties. Deze 'praten' de verschillende onderdelen als het ware aan elkaar. Formuleringen daarvan zijn dus bewust gekozen om de lijn van het programma vast te houden. De woorden kunnen letterlijk worden gebruikt, maar geef er gerust je eigen woorden aan. Het is daarbij wél belangrijk dat de strekking ervan overkomt bij de kinderen. De stukjes vormen als het ware het cement van het totaalprogramma.

3.3 Hoe kies je?

Bij elk onderdeel staan steeds verschillende werkvormen, waaruit je je eigen keuze moet maken. Een heel Bouwstofprogramma duurt ongeveer 1-1,5 uur! En... valt dus niet in een half uurtje voor de pauze te 'proppen'. Het is de bedoeling dat je voor de pauze de introductie en 'de bijbel open' doet, en na de pauze een verwerking en de afronding.

Bij het maken van een keuze is het handig om gebruik te maken van het schema *Programmaonderdelen*.

Belangrijke vragen daarbij zijn:

- Wat past bij mij als leidinggevende? Waar voel ik me lekker bij en wat kan ik aan?
- Wat past het beste bij de kinderen van mijn groep? Wat vinden ze leuk, wat kunnen ze aan, of: wat hebben ze nodig? Dat kunnen trouwens spannende vragen zijn: soms is het nodig om een onderwerp te bespreken dat kinderen zelf niet zomaar zouden kiezen.
- Over hoeveel tijd beschik je? In het schema staat bij elke werkvorm een tijdsindicatie, waarmee je een globale tijdsplanning kunt maken.

- Wat past bij de lijn van dit clubuur? Deze lijn moet voor jezelf en de kinderen helder zijn. Dit kan betekenen dat je bijvoorbeeld een bepaalde verwerking beter niet kunt kiezen omdat die niet aansluit bij de introductie.

Samenstelling groep – De ene groep is de andere niet. Wat bij de ene groep heel goed valt, kan bij de andere groep totaal verkeerd uitpakken. Belangrijk om rekening mee te houden, is bijvoorbeeld de vraag of er ook buiten- of randkerkelijke kinderen in je groep zitten. Als dat zo is, moet je je programma zoveel mogelijk op hén afstemmen, ook al zijn ze in de minderheid. Als je hen betrokken weet te maken, wordt het voor de andere kinderen des te boeiender!

Leeftijd kinderen – Belangrijke factor is ook de leeftijd van de kinderen. Een kind van 7 houdt zich met andere dingen bezig dan een kind van 12 jaar. Houd daar rekening mee bij de keuze van werkvormen en thema's. Natuurlijk kun je ook voor een omgeving zorgen waarin de 'oudere' kinderen op een natuurlijke manier een identificatiefiguur voor de 'jongere' kinderen zijn. In het programmaoverzicht staat aangegeven voor welke leeftijd een werkvorm het meest geschikt is.

Type kinderen – Zorg voor een goede afwisseling in het programma. Houd daarbij rekening met de verschillen die er zijn tussen kinderen. Niet elk kind is een denker. Geef de 'doeners' een duidelijke plaats in het programma. Het helpt enorm door heel bewust de verschillende zintuigen in te zetten. Op die manier pikken kinderen veel meer op.

3.4 Materialen op www.hgjb.nl

De programma's in deze map bieden voldoende materiaal en informatie om volwaardige groepsprogramma's samen te stellen. Regelmatig zullen op de site materialen en bijlagen te downloaden zijn. Als dat zo is staat het vermeld in de programma's. Je kunt hier ook meer informatie vinden. Kwestie van even checken!

www.hgjb.nl/support/jeugdwerk/materialen/hgjb-kinderwerk/bij... (kies hier een van de hoofdthema's, daarna het subthema en tot slot de bijlage).

3.5 Relatie met kinderenblad *Clik*

Speciaal voor kinderen is er het HGJB-kinderblad 'Clik'. Een blad dat je op de club kunt gebruiken, maar zeker ook een blad om de kinderen mee te laten nemen naar huis. In het blad staan per programma twee pagina's die je kunt gebruiken tijdens het kinderwerk. Op deze pagina's vind je bijbelstudies, verwerkingen en informatie voor tijdens het clubuur. Daarna volgen twee thuispagina's rondom het thema, waar de kinderen thuis van kunnen genieten. Op deze pagina's staan weetjes, puzzels, extra informatie, strips, proefjes, enzovoorts. Elk nummer van *Clik* is te gebruiken bij vier clubprogramma's. Meer informatie over *Clik* en een clubabonnement kun je vinden op www.hgjb.nl.

4. Kinderen inschakelen

Het kinderwerk is bij uitstek de plek waar kinderen worden ingeschakeld, zowel bij de voorbereiding als bij de uitvoering van een programma. Reden daarvoor is niet de tijdwinst, want waarschijnlijk kost het je juist extra tijd. Maar in deze paragraaf lees je genoeg redenen om het wel te doen.

4.1 Groeiplek voor kinderen

- Kinderen zijn betrokken op het werk. Wanneer kinderen zelf een bijdrage mogen leveren, wordt het hún kinderwerk
- Als je kinderen mee laat denken bij de voorbereiding van een avond, krijg je scherper wat ze wel en niet leuk vinden. Je kunt je programma dus beter afstemmen op hun vragen en interesses.
- Deze manier van voorbereiden geeft je de gelegenheid om regelmatig intensiever op te trekken met een beperkt aantal kinderen. Je kunt dat nog versterken door een op voorbereidingsavond eerst met elkaar te eten.
- Zie het als een leer- en groeiplek voor je kinderen. Kinderen doen ervaring op en ontdekken op die manier waar gaven liggen die ze willen ontwikkelen. Als leidinggevende kun je ze daarbij gericht coachen. Geef ze dus eigen verantwoor-

delijkheden passend bij de leeftijd (en de ruimte om daarbij fouten te maken)!

Natuurlijk is het ook belangrijk dat je als leider de doorgaande lijn in de avond zelf bewaakt. Als er dan in de uitvoering iets mis gaat of het komt niet helemaal uit de verf, dan kun je zelf één en ander nog recht praten. Jij bent en blijft eindverantwoordelijk!

4.2 In de praktijk

Als je ervoor kiest kinderen in te schakelen bij de voorbereiding van de programma's, moet je dat natuurlijk goed organiseren. Het begint bij het doordenken van je programma. Waar zie je kansen om de kinderen in te schakelen. Dat begint bij de jongsten met het meehelpen met uitdelen van spullen, het uitzoeken van liederen, meespelen op een instrument tot de ouderen die een sketch doen, de anderen bij binnenkomst welkom heten bij, een bijbelstudie voorbereiden, de verwerking verzorgen enzovoorts. Vraag daarbij ook wat de kinderen zelf voor mogelijkheden zien. Neem de tijd om samen met de kinderen voor te bereiden. Denk na over je planning. Wanneer je kinderen bijvoorbeeld de kinderen 'Evie en Evert' voor laat bereiden. Is het verstandig om twee weken van te voren de kinderen het 'script' mee te geven. Laat hen samen beslissen hoe de rollen worden verdeeld. De kinderen hebben de tijd de benodigde materialen te verzorgen. Vervolgens kun je een week van te voren voorafgaand of na afloop van de club de kinderen laten oefenen. Vraag de kinderen op de dag dat zij 'Evie en Evert' mogen zijn om op tijd aanwezig te zijn. Je kunt met hen dan de laatste zaken nog even doornemen.

Schakel kinderen in; je zult versteld staan van hun inzet! Train jezelf. Zorg dat het kinderwerk een plek is waar kinderen mogen groeien in het nemen van verantwoordelijkheid.



Gebruiksaanwijzing bij deze methode

5. Bidden en zingen

Bidden en zingen – vaak zijn dat heel vanzelfsprekende onderdelen in het kinderwerk. Gevolg is dat er soms ook wat gedachteloos mee wordt omgegaan. Het hoort nu eenmaal dat er begonnen en afgesloten wordt met gebed. Het zingen van een psalm of een ander lied hoort er toch eigenlijk óók bij.

Inderdaad, bidden en zingen horen er helemaal bij. Maar besteed er dan ook bewust aandacht aan, zodat het werkelijk belangrijke onderdelen van de avond worden. Schakel vooral de kinderen zelf in!

5.1 Zingen

In psalm 8:3 lezen we hoe God door de mond van zuigelingen en kleine kinderen een sterk fundament legt om de vijand te verslaan. We mogen geloven dat het krachtig is wanneer wij samen met kinderen zingen. Een belangrijk onderdeel van het kinderwerk. De moeite waard dus om erin te investeren!

- Wees zelf enthousiast - Voor het zingen op de groep zijn weinig dingen zo funest als gebrek aan enthousiasme van de leidinggevenden. Oké, niet iedereen heeft op dit gebied even veel gaven, maar zorg er dan in ieder geval voor dat je iemand in het team hebt die wél goed leiding kan geven aan het zingen. Gezocht: muzikale kinderwerkers!
- Zorg voor goede begeleiding - A capella zingen kán, maar het verdient zeker geen aanbeveling. Probeer hier dus in te investeren, desnoods door je team bewust uit te breiden met iemand die hier gaven voor heeft. En/of probeer je kinderen zelf hiervoor enthousiast te maken.
- Betrek de kinderen er zoveel mogelijk bij – Het zingen is natuurlijk bij uitstek een onderdeel waarbij je kinderen kunt betrekken. Daag ze uit om muziekinstrumenten mee te nemen, waarmee ze het zingen kunnen begeleiden. Zorg dat er kleine instrumentjes (tamboerijn, triangel, sambabal) aanwezig zijn in de clubruimte en laat de kinderen met regelmaat meespelen. Ook het uitzoeken van liederen kun je aan kinderen overlaten!

Aan het einde van elk programma in deze map worden suggesties gedaan voor liederen die bij het thema passen. Genoemde liederen staan allemaal in de HGJB-liederenbundel *Op Toonhoogte*. Achterin de map zit een afzonderlijke bijlage waarin per lied het bijbehorende nummer vermeld staat.

5.2 Bidden

Het gebed is méér dan een manier om de avond te beginnen en/of te sluiten. Bidden is in gesprek gaan met God, in het geloof dat Hij hoort en verhoort – een uniek voorrecht dus. Het gebed neemt dan ook een belangrijke plaats in bij het werken met deze programma's. Bij elk programma worden suggesties aangereikt voor het samen bidden. Ga daar bewust mee om en probeer de kinderen hier zoveel mogelijk bij te betrekken. Eén van de doelstellingen van het kinderwerk is ook dat kinderen leren met en voor elkaar te bidden. Ten slotte nog een aantal praktische suggesties hierbij:

- *Gebed door leidinggevende* – De meest traditionele vorm is natuurlijk dat je als leidinggevende bidt met en voor de kinderen. Ga er in dit geval wel heel bewust mee om, onder andere aan de hand van de gebedspunten die in het programma worden genoemd.
- *Gebedspunten aanreiken* – Voordat je als leidinggevende gaat bidden, kun je vragen of kinderen gebedspunten willen aanreiken. Schrijf die op en verwerk ze in je voorbede. Je kunt gebedspunten ook schriftelijk laten indienen (anoniem).
- *Gebed door groepsleden* – Eén of meer kinderen kunnen het samen bidden ook voor hun rekening nemen. Kinderen kunnen hierin juist heel vrijmoedig zijn. Stimuleer de kinderen daarin. Als je een kind voor de groep laten bidden kun je aan verschillende vormen denken. Een kind kan het onze vader bidden. Een kind leest een lied of gedicht voor als gebed. Laat een kind voorbede punten verzamelen en deze opschrijven. Je kunt ook meerdere kinderen vragen om te bidden. De één doet bijvoorbeeld de dankzegging, de ander de voorbede. Laat ook dan de kinderen eventueel gebedspunten opschrijven die zij voor kunnen lezen.

- 
- *Gebedsgroepjes* – Je kunt het gebed ook in kleinere groepjes laten plaatsvinden. Laat eerst gebedspunten uitwisselen en eventueel opschrijven. Vraag de kinderen vervolgens zelf met en voor elkaar te bidden. Als leidinggevende stimuleer je vooral het initiatief van kinderen hierin: je regelt niet, maar begeleidt het gebedsgroepje. Benadruk dat het geen mooie zinnen hoeven te zijn. Eén enkele, korte zin is óók een gebed!
 - *Kringgebed* – Soms is het mogelijk om een open kringgebed te doen. Dat wil zeggen dat iedereen die dat wil een bijdrage kan leveren aan het gebed. Het enige wat je moet afspreken, is wie er begint en wie eindigt. Het kan ook handig zijn om af te spreken dat elke bidder zijn gebed afrondt met de woorden: 'Dit bid ik U in Jezus' Naam' (dan weet iedereen dat hij/zij klaar is).
 - *Het Onze Vader* – Een mooie vorm van gezamenlijk gebed is het samen, hardop, bidden van het Onze Vader.